

הרה"ק מראפשיץ זי"ע

לרגל יומא דהילולא י"א אייר

♦ בבואו מאדום - ניגון לשל"ס ♦

דוד מאיר ישראל רוס

שמזמר הניגון כפי ששמע אצל הרה"ק רבי אלטר מדז'יקוב זצ"ל הי"ד.

ניגון לקראת משיח צדקינו

שמעתי מהרה"ח ר' מענדל ליפשיץ הי"ו, משב"ק כ"ק אדמו"ר בעל מנחת יהודא מסטיטשין זצ"ל שקיבל מפי רבו,

כ"ק הרבי מסטיטשין זצ"ל ועל ידו יבלחט"א משמשו הנאמן ר' מענדל ליפשיץ הי"ו

כי זקיני הקדוש מראפשיץ צוה על שלשה ניגונים שלא ישנו מלזמר אותם, וניגון זה נמנה ביניהם. והפטיר הרבי מסטיטשין זצ"ל בלשון קדשו "און מיט דעם ניגון בבואו מאדום וועט מען גיין קעגן משיח" [ובניגון זה של בבואו מאדום ילכו לקראת משיח].

[יצוין שכעין זה כותב גם החוקר מאיר שמעון גשורי - ברוקנער במאמר על ניגוני דז'יקוב שפרסם בשנת תש"ב: "רבי נפתלי מראפשיץ השאיר בצוואתו שלא לשנות את שלושת הניגונים: בבואו מאדום וכו' שנעשו לנוסח קבוע, צאצאיו שמרו על צוואתו".]

בקובץ 'אינטערסאנט' מס' 22 שיצא לאור בחודש אב תש"פ כתבנו [בשפת יודיש] שאם כי אין לנו השגה בדברים אלו ניתן לקרב הדברים אל השכל לשבר את האוזן מה שיכולה לשמוע, שבניגון שמזמרים צדיקים וחסידים כבר יותר ממאתים שנה בעת רעוא דרעון מתוך אמונה פשוטה שעוד יבא זמן בקרוב

סעודה שלישית של שבת, נערכת בזמן רעוא דרעון, עת רצון בשמים ושעה שמתאחדים רצונותיהם ואוות לבם של בני ישראל להתקרב לאביהם שבשמים, בו בזמן שחסידים מתאספים בשטיבלעך ובצל צדיקים, וכולם פותחים את פיהם בקדושה וטהרה, בשירה ובזמרה, בניגונים המתאימים לזמן קדוש ויקר זה. אם היינו צריכים לבחור בניגון אחד המזכיר ומעורר רגשי סעודה שלישית מבין מאות ואלפי ניגונים נדמה שניגון זה יבחר לכל הדיעות, ניגון שהיה נהוג לשיר ברוב השטיבלעך של חסידים יוצאי גאליציע וסלאוואקיי, וחלקים מפולין ואונגארן.

ניגון זה מקובל מהרה"ק רבי נפתלי צבי מראפשיץ זי"ע, שנהג לזמר אותו בסעודה שלישית על בבואו מאדום, וכן נהגו אחריו צאצאיו הקדושים ותלמידיו הרה"ק הרבי ר' צבי הירש מרימנוב זי"ע - כן שמעתי מפי הרה"ח ר' הערשל קושיצקי הי"ו, בשם אמו ע"ה בת הרה"צ ר' צבי חיים מרימנוב זצ"ל נכד הרבי ר' הערש זי"ע, שנתגדלה בעיר רימנוב, ומסרה שבניגון זה נהגו לזמר 'בבואו מאדום' ברימנוב. וכדבריו הגיד הרב הגאון חובר חיבורים מחוכמים מו"ה יקותיאל קאמעלהאר, בנו של החסיד ר' גרשון קאמעלהאר מרייזא ע"ה מחבר ספר מבשר טוב, שהיה ממשפחת הרבי ר' הערש, ואף נמנה בין משמשי, שכן נהג הר"ר הערש זי"ע. וכן רמז בספרו מבשר טוב, כשמתאר את עבודת רבו בסעודה שלישית: "אז פתח דבריו להאיר בדברי תורה בהתלהבות גדולה כמו חצי שעה וכו' וחזר לזמר הללה כל זמר בניגון אחר מנגינותיו של רבו השני הרה"ק מהרר"ג זצ"ל מראפשיץ". וכן בהגדה של פסח שהוציא לאור ר' יעקב חיים ראטטער בשנת תשכ"ב, מצאנו נאטין של ניגון זה ומייחס להרבי ר' הערש מרימנוב. קבלתי בשם זקן אחד, ששמע מהרה"צ ר' משה יואל אייכנשטיין זצ"ל אדמו"ר מזידיטשוב -לאנדאן שהסתופף בצל הרה"ק משינאווא זי"ע, וזכה לקירבה מיוחדת אצלו, שהרה"ק משינאווא היה מזמר ניגון זה על בבואו מאדום, והיה ר' משה יואל ז"ל מראה בידי התנועות שעשה הרה"ק משינאווא זי"ע בעת שירת 'בבואו מאדום'. וכן נוהגים לזמר עד היום הזה בבית מדרשו של הרה"ק רבי מנחם מענדל מסטראפקוב זי"ע בויליאמסבורג. גם הגה"ק מגאלאנטא צוק"ל הי"ד היה מזמר ניגון זה על בבואו מאדום (מפי תלמידו ר' מאיר הירשפעלד מווייצען). הגה"ק בעל נאות דשא מנייטרא צוק"ל אף הוא היה מזמר ניגון זה על בבואו מאדום ועל שלום עליכם (כן שמעתי מנכדו) - יתכן ששניהם קבלו לזמר הניגון על בבואו מאדום, מפי רבם הגאון רבי שמואל מאונסדארף זצ"ל, שהיה נוסע לצאנז ושינאווא.

לפניכם הניגון (01-01) מפי הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאהל ז"ל - נוסח סטיטשין, ולפניכם הניגון (01-02) מפי הרה"צ ר' משה חיים רובין אדמו"ר מדינוב מאנסי ז"ל כפי ששרו בעיר קאלבסוב. וכן לפניכם הניגון (01-03) בדייקנות מפי הרה"ח ר' אהרן ליפשיץ הי"ו - כפי שזימר הרבי מסטיטשין זצ"ל. ולפניכם הניגון (01-04) מפי הרה"ח ר' רפאל פריעדמאן ז"ל

מכון עתיקין

יו"ר: בנימין גויפלד

עורכי תוכן: שמעון צוקער, יצחק קרימילובסקי

*

השיחה השבועית באדיש "פארגעניגן מיט עתיקין" בקו "קול מבשר"

בניו יורק 1100-444-212 שלוחה 8-9

בארה"ק 111-3333-072 שלוחה 8-9

השיחה השבועית בלשה"ק "להתענג בעתיקין",

בקו "אור עולם" 45-45-0733 שלוחה 2>23

לשמיעת ניגוני הגליון

התקשרו:

02-3132201 (אדיש) 02-3132202 (לשה"ק),

בארה"ב 3299535-518

אנו עובדים בימים אלו על השלמת תפקוד המערכת הטלפונית, לתועלת המאזינים

ערב שבת
אחז"ק

י"א אייר
תשפ"ה

גליון
17

מהדורה
מודפסת

גתה עתה לעתה

הרה"ק רבי יהושע העשיל מחענטשין זצ"ל
הי"ד אשר אבי זקנו ה'גוטער יוד' זי"ע העיד עליו
שקלסטר פניו זה לצורת קדשו של זקנו הרה"ק
החזוה מלובלין זי"ע

זצ"ל הי"ד זימר על
אשת חיל הניגון
שהיה מקובל מבית
אבותיו הקדושים
מזקיני הקדוש
ה'גוטער איד' זי"ע.

החסיד ר' יעקב
מאיר שיין ע"ה
שהיה נשוי לנכדת
הרבי מחענטשין
זצ"ל הי"ד כתב
בשנת תשט"ו
מאמר בכתב עת
'שערים' לקראת י"ח
טבת יומא דהולוא
של הרה"ק ר' חיים
שמואל מחענטשין
זי"ע ובתוך דבריו
כתב דברים נפלאים

על ניגון זה. אצטט קצת מלשונו שם: "בליל שבת היה שר
'אשת חיל' בניגון שהתייחס להחזוה מלובלין... ניגונים
אלו היו נפוצים כמעט בכל חסידות פולין וגליציה, והפכו
לניגונים 'מסיני'. על הניגון 'אשת חיל' מספרים החסידים
שפעם אחת היה 'דער גוטער יוד' מעיר חדש שר את
הניגון בליל שבת במעמד אורח חשוב ומגן גדול, הוא רבי
שלמה רבינוביץ האדמו"ר מראדומסק, הצדיק מעיר חדש
היה מתנהג בפשטות בדרכי עבודתו ואף את 'אשת חיל'
שר בלהב פנימי בלי שהכירו בזה כלפי חוץ. הגבאי של
'התפארת שלמה' לחש לו באוזן, שאין מה לשמוע כאן. אך
הוא השיב להגבאי, שהוא מוצא בניגון יופי, ושכל המלאכים
השומעים את הניגון רועדים מרוב התמוגגות החושים. וניגון
זה הי' קבוע ועומד ל'אשת חיל' בפי הרבי מחענטשין, שהיה
מנגנו בנעימה רועדת ועליזה כאחד" עכ"ל. גם עוד אחד
מהמיוחדים שבצאצאי בית חענטשין ה"ה הגה"ק בעל אש
דת מאזורוב זצ"ל היה נוהג לזמר ניגון זה על אשת חיל כפי
שקיבל מזקיני הרה"ק ר' חיים שמואל מחענטשין זי"ע.

מהנכון לציין שר' יעקב מאיר שיין ע"ה אינו מציין מקור ליחוס
הניגון להחזוה מלובלין, אם כי רוב הדברים שמע מפי הרבי
מאזורוב זצ"ל שהיה נכד הרבי מחענטשין אמנם במאמרו
מציין גם לסיפורי חסידים שמדת ידיעתם, וכמה שניתן לסמוך
עליהם, אינו ידוע. אמנם ידוע שלאחר פטירת אביו המאור
ושמש זצ"ל היה ה'גוטער איד' אדוק בהרה"ק מראפשיין זי"ע
יתכן ומסתבר שקיבלו מרבו הקדוש מראפשיין.

בספר מזרח שמש עמ' רמט מסופר בשם הרה"ג ר' משה
בער הי"ו, "פעם הייתי בשב"ק עם אבי (הרה"ח ר' עמנואל
בער ז"ל) אצל הרבנית אלטע פייגא מסאטמאר ע"ה שגם
היא היתה נכדת הרה"ק קלנימוס קלמן מוויאדאמא זי"ע. א'
נכד ה'גוטער יוד', ושהינו בחדר מיוחד בביתה, ולאחר ששרנו
ה'אשת חיל' של ה'גוטער יוד' שאבי ז"ל שמע עוד בוויאדאמא
מפי זקנו, נכנסה הרבנית ע"ה בבכיה, ושעה ארוכה לא יכלה
להרגע מבכיה מרוב התרגשותה, שנזכרה בימי נעוריה שהיו
שרים בבית אביה וזקינה 'אשת חיל' בניגון זה כל שב"ק.

בני היכלא - תפוצות ישראל

ניגון זה נתפרסם ונתפשט בתפוצות ישראל כזמר קבוע
להתחלת סעודה השלישית של שבת ומושר בבתי כנסיות

בימינו שינקום הקב"ה באדום ויבא מאדום 'חמוץ בגדים'
ומבקשים שהגאולה תהיה בחדש 'צוה צור חסדו קהלותיו
לקבץ' בניגון הזה נצא לקראת משיח על דרך מה שאנו
אומרים באקדמות 'שברנא ל' בשבייך, נזמר ונגיד למשיח
צדקינו "חכינו לך בנאמנות". ועל דרך מה דאיתא בשם הרה"ק
מראפשיין זצ"ל ומתאמרא בשם צדיקים אחרים שכאשר
יבא משיח נצא לקראתו עם "פלעשל ברוינפן" [כד יי"ש]
להראות למשיח שבזה היינו מתחזקים בגלות! כדברים האלו
נראה למשיח שעם האמונה של 'בבואו מאדום' בסעודתא
דמהימנותא - זמירות הקדושות אלה וכאלה בזה התחזקנו
בגלות! אלו דברינו שם. וכעת נראה לומר בדרך פשוט שכמו
שבגלות אנו שרים על העתיד ש'צוה צור חסדו ויקבץ
קהלותיו' כן אז בבואו מאדום - עת שיקבץ קהלותיו, נשיר
בלשון הווה ש'צוה צור חסדו' ובניגון זה.

ניגון הנענועים

הרבי מסטיטשין זצ"ל כותב בספרו מנחת יהודא [ח"ב על
המועדים עמ' פ"א] בתורה להושענא רבה "מנהג אבותי
זי"ע לומר היום בנענועים ניגון של בבואו מאדום" ומבאר
שהזמר בבואו מאדום מיוסד על פסוק בישעיה (ס"א ג) "מי
זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה וגו' רב להושיע" ופירשו
בספרים הקדושים ש'רב להושיע' מרמז על הושענא רבה.
ובלשון קדשו שאמר בהושענא רבה שנת תשל"ג בתוך
דבריו הקדושים "אויף דעם וואס דער ראפשיי'ער זיידע
[האט] געהייסן זינגען די לעצטע נענועים דעם ניגון פון
בבואו מאדום, ווייל היינטיגע טאג איז מסוגל אויף דעם" [על
זה שצוה זקיני מראפשיין לזמר בנענועים האחרונים הניגון
של בבואו מאדום כי היום הזה מסוגל לכך (לביאת המשיח,
וכמובא מהאר"י הקדוש שביום זה יתקיים מלחמת גוג
ומגוג)]. הרי שמנהג זה לזמר הניגון בנענועים אחרונים של
הושענא רבא (הכוונה לאנא ה' השני כי בהודו האחרון לא
נהגו לזמר) יסודתו בהררי קודש מהרה"ק מראפשיין זי"ע.
לפניכם הקלטה (01-05) של הניגון בעת הנענועים מפי הרבי
מסטיטשין זצ"ל משנת תשכ"ז.

מספר הגאון הצדיק רבי מרדכי מנשה זילבער שליט"א
בשם רבו הרבי מסטיטשין זצ"ל, כי פעם אחת שכח אביו
הרה"ק רבי יצחק מסטיטשין זי"ע לזמר ניגון זה בנענועים
של אנא ה' השני וניגון אחר, ומחמת כן שינה אז
ממנהגו הקבוע, ושר הניגון ב'הודו' האחרון אף שלא היה
מנהגו לשיר בנענועים אלו. והפטיר הרבי מסטיטשין זצ"ל
על כך: "איך האב געזעהן אז ס'איז מעכב, ער דארף זינגען
דעם ניגון". [ראיתי שזה מעכב אצלו, מוכרח הוא לשורר
ניגון זה].

ניגון זה היו מזמרים גם כן בטיש של"ס אצל הרה"ק רבי דוד
מבוקאווסק זצ"ל בסאניק (מפי ר' אלעזר שווערד מסאניק)
יצוין שהרבי מבוקאווסק היה חתן הרה"ק בעל עטרת ישועה
מדיקוב ומסתבר שקיבל הניגון מבית חותנו. גם הרה"ק
הקדושת ציון מבאבוב זצ"ל הי"ד היה רגיל לזמר ניגון זה על
ברוך קל עליון לעתים וכן נהג אחריו בנו הרבי מבאבוב זצ"ל
כאשר ערך סעודת שבת בביתו.

'אשת חיל' - ה'גוטער יוד' זי"ע

ניגון זה נהג הרה"ק רבי יוסף ברוך ה'גוטער יוד' מניישטאט
זי"ע לומר מדי שבת בשבתו בעת עריכת שלחנו הטהור על
'אשת חיל' - כן שמעתי מפי הרה"ח ר' יוסף ברוך גליקמאן
ז"ל שמסר כי זקיני הרה"ק ר' יהושע העשיל מחענטשין

ערב שבת
אחרי

י"א אייר
תשפ"ה

גליון
17

מהדורה
מודפסת

בני היכלא - וויזניץ

בית קאסוב וויזניץ נוהגים לזמר על בני היכלא ניגון שמקובל ששלח הרה"ק ר' ישעי' מדינאוויץ [מתלמידי הבעל שם טוב והמגיד ממעזריטש] להאהבת שלום מקאסוב זי"ע והפאל הגבוה של ניגון זה הוא הפאל הראשון הגבוה של 'שבטך ומשענתך' בשינוי קצת, לפניכם הקלטה (01-11) מפי האמרי חיים' מוויזניץ זצ"ל בעת עריכת השולח"ט, (הוקלט לאחר זמן מוצ"ש) וכן לפניכם (01-12) מפי הרה"ח ר' קמן שטעקל ז"ל.

ה'אמרי חיים' זצ"ל

קיבלנו בשם הגה"ח ר' דוד פערקאוויטש ז"ל שהיה מזמר בני היכלא כמו ניגון מזמור לדוד בבית ראפשיץ דהיינו ניגון בבואו מאדום בשינוי קצת בתוספת ב' פאלן של שבטך ומשענתך והיה מייחס הניגון לר' ישעי' מדינאוויץ ואמר

שיש לניגון זה ב' נוסחאות. אחד שזמרו בצאנז וזה כסגנון מזמור לדוד הנ"ל מבית ראפשיץ ונוסח שני שזימר האהבת שלום מקאסוב זי"ע ובזה הפאל הגבוהה של 'שבטך ומשענתך' הוא בשינוי נוסח, מסתבר שכוונתו ביחוס הניגון לר' ישעי' מדינאוויץ רק לפאל הגבוה שבזה יש צד השווה בין שני הניגונים וגם יש שינוי נוסחאות בית צאנז וראפשיץ לקאסוב ועוד כי בבית קאסוב זמרו על בני היכלא ניגון שאין לו שום דמיון לניגון בבואו מאדום ומוכרח שהכוונה לפאל זה השווה בשניהם ובשינוי נוסח. ולפי דברי ר' דוד פערקאוויטש ז"ל יתכן שפרסום הניגון בעולם על בני היכלא נובע מצאנז. יצוין שר' ישעי' מדינאוויץ זי"ע היה מתלמידי הבעל שם טוב וקדם להרה"ק קאליב ואין הכרח לסתור הדברים שהושר בפי הרה"ק מקאליב זי"ע.

וכל מאמינים - ראפשיץ

צדיקי בית ראפשיץ נהגו לזמר ניגון זה גם על "וכל מאמינים" בימים הנוראים, כן קיבלנו על צדיקי בית ראזוואדוב ובמעליץ וכן היה מזמור הרה"ק רבי פינחס חיים טויב מראזאל זי"ע שהיה חתן הרב מלינסק זצ"ל, נצר לבית ראפשיץ. הרי לנו מצאצאי ג' בני הרה"ק מראפשיץ שזמרו על וכל מאמינים, ויתכן שמקור מנהג זה נובע עוד מהרה"ק מראפשיץ זי"ע. לפניכם (01-13) (01-14) ב' הקלטות של 'וכל מאמינים' מפי הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאל ז"ל כפי שזימרו בסטיטשין ויש בזו מה שאין בזו. וכן לפניכם (01-15) מפי הרה"ח ר' אהרן ליפשיץ הי"ו, ומפי ר' יצחק [איטשע] דאמב ז"ל (01-16), שזמרו כפי ששורר הרבי מראזוואדוב זי"ע. וכאן (01-17) תוכלו לשמוע את הניגון מפי אדמו"ר ה'חלק תפוחין' מקאלוב זצ"ל, כפי שזימר הרה"ק רבי פינחס חיים טויב מראזאל זי"ע. יצוין כי בראזוואדוב ומעליץ זמרו על "וכל מאמינים" רק פאל א' של "בבואו מאדום" ואח"כ ב' הפאלן של "שבטך ומשענתך", ואילו הרה"ק רבי פנחס חיים מראזאל זי"ע היה מזמר שלושת הפאלן של ניגון "בבואו מאדום" ובשינוי נוסח, ולא היה מזמר את ב' הפאלן של שבטך ומשענתך. יעזור השי"ת ונזכה כולנו בקרוב לקבל פני משיח צדקינו בניגון זה.

ושטיבלעך של חסידים ובפרט במקומות שנתקבצו פליטים יוצאי אירופא לאחר ימי הזעם היה נפוץ מאד לזמר ניגון זה על בני היכלא. בבית המדרש המפורסם 'שומרי שבת' בעיר מגורי בארא פארק נוהגים לזמר ניגון זה על בני היכלא וכן נהגו בשטיבל החסידי הראשון בעיר "בית המדרש שפת אמת" שנתייסד לפני מאה שנה בערך. וכן נהגו גם בבית מדרשם של גדולים וטובים במשך הדורות ואציין כמה מהם הידועים לי לדוגמא: הרב מקאשוי זצ"ל בעל ברכות שמים היה מזמר ניגון זה על 'בני היכלא'. גם מפי ר' יחזקאל לאנגסאם מסטריזוב ע"ה שמעתי אשר הרה"ק רבי נחמיה מסטריזוב זצ"ל הי"ד היה מזמר ניגון זה על בני היכלא. רבי נחמיה זצ"ל היה בנו של הרה"ק ר' משה ליב מסטריזוב שהיה נשוי לנכדת הרה"ק מצאנז זי"ע והיה נוהג לזמר כמה ניגונים כמנהג צאנז. כן היו מזמרים ב'אונגארישע שול' בירושלים בסעודה שלישית שהיתה נערכת בראשות הגאון ר' דוד יונגרייז זצ"ל. לפניכם הניגון (01-06) מפי זקן אחד מיוצאי גאליציע

"שבטך ומשענתך"

בבית ראפשיץ - דזיקוב - סטיטשין - ובאבוב מזמרים ניגון זה בסעודה שלישית של שבת על מזמור לדוד בשינוי קצת ובהגיע ל'שבטך ומשענתך' מזמרים עוד שני פאלן. לפניכם הקלטה (01-07) מפי הרה"צ ר' יחזקאל וואגשאל ז"ל ולפניכם הקלטה (01-08) מפי הרה"ח ר' אהרן ליפשיץ הי"ו. וכן לפניכם הקלטה (01-09) מטיש של"ס אצל הדברי שלמה מבאבוב זצ"ל.

בנוסח זה היה הרה"ק רבי שם מזאלאשיץ זצ"ל הי"ד [נכד הרה"ק מקאמאנא זי"ע וחתן הרבי מווייסליץ שהיה נכד הרה"ק מראפשיץ זי"ע] מזמר בני היכלא דהיינו בניגון הנ"ל עם ב' פאלן הנוספים של 'שבטך ומשענתך' לפניכם הקלטה (01-10). וכן היו מזמרים בעיר סטאשוב בפולין. יצוין שער

הרה"ק רבי שם מזאלאשיץ זצ"ל הי"ד

סטאשוב הכילה הרבה חסידים מבית ראפשיץ וגם רב העיר היה נכד לבית ראפשיץ ודזיקוב.

לגבי מקור ניגון ב' פאלן אלו, מצאתי בכתבי הנאטין של החוקר מאיר שמעון גשורי - ברקנער ע"ה בשם ר' שמואל הכהן וויינגארטן מפרעשבורג - ירושלים (מונקאטש תר"ס - ירושלים תשמ"ז) כניגון בפני עצמו על שלום עליכם המיוחס להרה"ק ר' יצחק אייזיק מקאליב זי"ע, וכן בהגדה של פסח הנ"ל שהוציא ר' יעקב חיים ראטטער מביא נאטין מניגון זה על שלום עליכם, ומייחס אף הוא לר' אייזיק'ל מקאליב זי"ע. אך יתכן שמקור הנאטין שלו מגשורי, ואין כאן אלא מקור אחד.

ערב שבת
אחז"ק

י"א אייר
תשפ"ה

גליון
17

מהדורה
מודפסת